

Nr 248.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anordnande av särskild folkräkning; given Stockholms slott den 31 maj 1935.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 31 maj 1935.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Efter gemensam beredning med chefen för socialdepartementet anför chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss:

Sedan riksdagen i skrivelse den 30 april 1935 (nr 181) anhållit, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa undersökning av vårt lands befolkningsfråga och för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda, har Kungl. Maj:t, på hemställan av chefen för socialdepartementet, den 17 maj 1935 bemyndigat nämnde departementschef att utse en kommission, bestående av högst nio personer, med uppdrag att verkställa en allsidig undersökning av berörda spörsmål.

På grund av det sålunda givna bemyndigandet har chefen för socialdepartementet den 22 maj 1935 såsom ledamöter av ifrågavarande kommission tillkallat ledamoten av riksdagens första kammare, generaltulldirektören N. Wohlin, tillika ordförande, medicine doktorn A. Andreen-Svedberg,

professorn N. von Hofsten, ledamoten av riksdagens andra kammare, trädgårdsmästaren K. Magnusson i Skövde, professorn G. Myrdal, ledamoten av riksdagens andra kammare, tändsticksarbetaren J. Persson i Tidaholm, professorn S. Wicksell, fru D. Västberg och ledamoten av riksdagens andra kammare, redaktören I. Österström.

I skrivelse den 25 maj 1935 har kommissionen gjort framställning om anordnandet av en särskild folkräkning avseende årsskiftet 1935—1936. Jag anhåller att nu få upptaga denna fråga till behandling.

Kommissionen har såsom allmän motivering till sitt ifrågavarande förslag anfört följande:

Kommissionen har funnit, att en viktig del av kommissionens arbete måste vara framskaffandet av en mera fullständig utredning rörande ej blott befolkningsutvecklingen och dess tendenser för närmaste framtid utan även de bakomliggande sociala orsakerna. Det är därvid en nära nog ofrånkomlig förutsättning för att effektiva åtgärder till lösande av befolkningskrisen skola kunna planläggas, att en befolkningsstatistik upplägges på sådant sätt, att de demografiska förhållandena ställas i samband med de sociala och ekonomiska förhållanden, som kunna antagas utöva inverkan på vårt folks vilja och förmåga att grunda äktenskap och föda barn. En sådan befolkningsstatistik måste av naturliga skäl hava sitt huvudintresse inriktat på familjen: familjens storlek och sammansättning, frukt-samheten, familjemedlemmarnas yrkes- och anställnings-, inkomst- och förmögenhets- samt arbetslöshetsförhållanden, familjebostadens storlek och beskaffenhet, familjens omflyttning och boendetid, familjens förmåga att själv skaffa medel till sin försörjning, samhällets hjälp till familjen i i olika former o. s. v. Då familjebildningens detaljer äro beroende av hur dessa faktorer gestaltat sig under en längre tid, vore det önskvärt att så ordnades, att dessa, i främsta rummet familjens ekonomi (och i första hand familjeinkomsten), såvitt möjligt studerades för en tidsperiod av flera år och icke endast för ett eller annat förflutet år.

Ett viktigt önskemål är, att denna statistiska belysning av familjebildningens sociala och ekonomiska förutsättningar kan göras för en tid, som icke ligger så långt tillbaka, att uppgifterna blott äga en mindre grad av aktualitet. Därest nytt material skall införskaffas, bör detta i aktualitetens och därmed användbarhetens intresse bearbetas snabbt.

På en hel del av befolknings- och socialstatistikens olika områden föreligger statistiskt material, som med någon bearbetning kan användas av kommissionen.

För att få den erforderliga samlade överblicken över problemen, har man emellertid att vända sig till den statistik, som ger ett genomsnitt genom våra befolkningsförhållanden, d. v. s. vår folkräkningsstatistik. Det är närmast 1930 års folkräkning, som intresserar i detta sammanhang. Denna medtager en del familjesociologiska data, som äro av stort värde för kommissionens arbete.

Många omständigheter hava emellertid fogat det så, att den senaste folkräkningens resultat icke utan vidare kunna läggas till grund för kommissionens arbete. Sedan materialet till 1930 års folkräkning införskaffades, har vårt land genomgått en svårartad kris. Denna kris har medfört, att numera i vårt land råder — särskilt för de unga familjerna — andra levnadsvillkor, än vad fallet var i slutet av 1930. Inkomst-, förmögenhets- och

anställningsförhållanden hava ej obetydligt förändrats liksom också omflyttningen och bostadsförhållandena. Allmänt taget hava avsevärda förskjutningar ägt rum i viktiga demografiska förhållanden.

Ehuru man givetvis kan hava en utomordentlig hjälp av 1930 års folkräkningsresultat, efter hand som de framkomma, måste man därför fastslå, att de äro i vissa avseenden för kommissionens syfte föråldrade.

I detta sammanhang må omnämnas, att fråga om en extra folkräkning med anledning av befolkningskrisen också uppstått i andra länder. Sålunda har förliden höst förslag till en sådan framförts i England av den framstående socialekonomen Sir Josiah Stamp. The Royal Statistical Society har också framlagt ett memorandum i frågan. Det pekas särskilt på, att befolkningsutvecklingen just nu står vid en vändpunkt både beträffande folkmängd och demografisk struktur. Det kan anses angeläget att fixera läget omkring denna vändpunkt genom tätare folkräkningar än eljest, och detta alldeles särskilt med hänsyn till den omläggning i samhällets hela verksamhet och ekonomi, som torde bli en följd av folkökningens upphörande och övergången till ett skede av avtagande folkmängd. Även i Sverige torde som bekant en dylik vändpunkt vara nära förestående.

Kommissionen har vidare erinrat, att enligt kungörelsen den 4 november 1859, som utgör grundvalen för den svenska befolkningsstatistiken, folkräkningar skola äga rum vart femte år och grundas (utom i Stockholm) på utdrag ur husförhörslängderna (församlingsböckerna), men att Kungl. Maj:t medgivit, att varannan folkräkning fått inställas, varför folkräkning från och med år 1860 verkstälts endast vart tionde år.

I fortsättningen ingår kommissionen närmare på de metoder, som borde tillämpas vid den nu igångsatta nya folkräkningen. Dessförinnan lämnas följande *redogörelse för de hittills verkställda folkräkningarna*:

Ända till och med år 1900 hava våra folkräkningar helt inskränkts till en bearbetning av församlingsboksutdragen. Med 1910 års folkräkning påbörjades emellertid en utbyggnad av systemet, i det man vid denna folkräkning gjorde ett försök att genom mantalsskrivningen direkt hos befolkningen inhämta aktuella uppgifter om yrken. Vid 1920 och 1930 års folkräkningar har denna utbyggnad fortsatts. Vid 1930 års folkräkning inhämtades genom mantalsskrivningen ej blott mera detaljerade yrkesuppgifter utan även vissa i församlingsböckerna ej upptagna tilläggsuppgifter såsom rörande bildningsgrad, varaktig arbetsförmåga samt rörande icke hemmavarande barn ävensom döda barn m. m. Vidare hava skattedeklarationerna och taxeringslängderna vid de två sista folkräkningarna använts för erhållande av uppgifter om inkomst och förmögenhet. Genom denna utbyggnad har den svenska folkräkningen kommit att i någon mån närma sig det system med direkta uppgifter från befolkningen, som allmänt användes i andra länder, dock utan den effektivare personliga utfrågning av befolkningen, som i utlandet brukar verkställas av särskilda räknare eller husbesökare. De för folkräkningen särskilt tillsatta kommunalombuden hava endast haft en mera allmänt rådgivande och kontrollerande uppgift.

I fråga om *metoderna för den nya folkräkningen* anför kommissionen följande:

Att den svenska folkräkningen alltjämt baseras på församlingsboksutdragen har sin motivering dels i de betydligt lägre kostnader, som en så anordnad folkräkning drager, dels i vissa ur demografiska synpunkter mycket viktiga fördelar, som detta förfarande innebär, särskilt beträffande tillförlitligheten av ålders- och civilståndsuppgifterna ävensom, icke minst, ifråga om konformiteten med de likaledes ur kyrkobokföringen hämtade fortlöpande uppgifterna om befolkningsrörelsen (giftermål, födelse, dödsfall samt ut- och invandring).

Det har väl ännu icke allvarligen ifrågasatts att överge detta hävdvunna indirekta system vid våra, om man så får säga, ordinarie folkräkningar. Skall emellertid en extra folkräkning vid något tillfälle inrättas mellan de ordinarie — i fackkretsar hava krav på en sådan tid efter annan, ej minst på senare tid, gjort sig hörda — torde starka sakskalet tala för dess anordnande såsom en direkt folkräkning, utförd genom särskilda räknare. Det är av ett påtagligt intresse att någon gång få en sådan mera levande folkräkning utförd även i vårt land. Åtskilliga öppna frågor skulle därigenom finna sin lösning och folkräkningen lättare kunna till sitt innehåll och sin omfattning anpassas till det aktuella problemläget, i närvarande stund närmast till det av befolkningskrisen orsakade utredningsbehovet.

Bland skäl, som avgjort tala till förmån för en användning just nu av den direkta metoden, må framhållas behovet av folkräkningens snabba genomförande. Det torde i främsta rummet vara de genom uppgifternas inhämtande och sammanförande ur flera olika källor nödvändiggjorda omfattande identifierings- och kompletteringsarbetena, som varit orsaken till att våra ordinarie folkräkningar numera äro jämförelsevis mera tidskrävande än många andra länders.

Ett annat skäl är det, att man vid en folkräkning, som skall lämna kommissionen nöjaktigt underlag för dess arbetsuppgifter, icke torde kunna åtnöja sig med statistiskt material, som bygger övervägande på församlingsböckernas uppgifter, alltså ett material liknande det, som legat till grund för 1930 års folkräkning. Man måste, synes det kommissionen, göra ett kraftigt försök att få riktiga, fullständiga och ur anställnings-synpunkt specificerade uppgifter om yrket, vilket icke kan ernås med tillhjälp av församlingsböckerna, enär yrkesuppgifterna i dessa som regel äro otillräckligt specificerade och därtill föråldrade. Vidare måste i undersökningen ingå en hel del familjedetaljer, som icke finnas i kyrkoböckerna bokförda, t. ex. avseende avlidna och från hemmet avflyttade barn, samt uppgifter om arbetslöshets- och understödsförhållanden. Slutligen måste vid undersökningen åstadkommas ett såvitt möjligt objektivt omdöme om bostadens hygieniska kvalitet.

Det skulle måhända kunna invändas, att dessa uppgifter kunna lämnas av vederbörande personer själva, t. ex. såsom år 1930 skedde i samband med mantalsskrivningen för år 1931. De bliva emellertid då icke tillräckligt ensartade; i många fall bliva de därtill alltför subjektivt färgade. Vidare är det icke möjligt att på denna väg ernå fullständiga uppgifter, varför ett tids- och kostnadskrävande gransknings- och kompletteringsarbete blir erforderligt. En undersökning utförd av husbesökare (räknare), alltså anordnad efter ett direkt folkräkningssystem, torde därför visa sig vara nödvändig.

Mot det direkta folkräkningssystemets tillämpning talar emellertid framför allt kostnadssynpunkten. En dylik folkräkning torde, såvitt kan bedömas, draga ungefär dubbelt så stor kostnad som våra ordinarie.

Kommissionen erinrar, att kostnaden för 1930 års folkräkning i 1930 års statsverksproposition beräknades till i det allra närmaste 1¹/₂ miljon kronor.

Ur denna synpunkt och även i snabbhetens intresse synes det kunna ifrågasättas, om icke en direkt folkräkning *enligt representativ metod* vore den i nuvarande situation lämpligaste utvägen. Man skulle då inskränka folkräkningen till vissa utvalda områden av landet eller till viss del av befolkningen, t. ex. en femtedel, utvald på såvitt möjligt representativt sätt. I betraktande av det speciella ändamålet med den nu påtänkta folkräkningen bör, såsom inledningsvis framhållits, programmet denna gång starkt inriktas på familjer eller familjeliknande hushålls-förband, på barnen och deras miljö samt på föräldrarna och deras sociala samt ekonomiska villkor.

Med en sådan eventuell specialisering synes dock en *partiell eller representativ* folkräkning knappast kunna ge ett tillräckligt omfattande resultat, utan att en *allmän* och indirekt, till de viktigaste demografiska huvuddata (kön, ålder, civilstånd, familjedata) inskränkt folkräkning samtidigt anordnas.

En tänkvärd utväg vore därför, anför kommissionen, att för den 31 december 1935 infordra utdrag ur församlingsböckerna i rikets alla församlingar för bearbetning i den utsträckning, som må anses påkallad, samt att samtidigt därmed eller tidigt på våren 1936 anordna en i antydda riktningar specialiserad och intensifierad partiell eller representativ folkräkning enligt direkt metod. Möjligt är, att utdrag kunna lämpligen lämnas på sådant sätt, att för varje person utskrivs ett statistik kort, som förses med ovan angivna data.

För *den partiella folkräkningen enligt direkt metod* har kommissionen skisserat följande undersökningsprogram:

Den partiella folkräkningen skulle förslagsvis bygga på vissa utvalda kommuner.

För varje hushåll inom dylik utvald kommun upprättar husbesökaren en hushållslista, vilken först anger hushållets adress och huru många personer i allt, som hushållet består av. Vidare skola angivas de i hushållet ingående personernas namn, ställning i hushåll och familj, födelse-datum, födelseår och civilstånd. Särskilda uppgifter skola lämnas om frånvarande eller avlidna barn. Omsorg bör nedläggas på specificerade uppgifter om varje persons yrke och sysselsättning, varvid hustrus förvärvsarbete bör uppmärksammas. Likaså böra uppgifter infordras om antalet arbetslösa veckor under år 1935 för den som varit arbetslös under sagda år mer än 14 dagar. Därest någon person i hushållet under år 1935 haft hjälp till sin försörjning av andra eller av det allmänna, bör uppgift lämnas om understödets art och i vilken utsträckning det lämnats. Husbesökaren bör vid sitt besök för kontroll av yrkesuppgifterna utrona, vilka av hushållets medlemmar som hava haft egen inkomst under år 1935, dock utan att ingå på inkomstens storlek. Vidare bör bostadens storlek, användning och kvalitet, i första hand ur hälsosynpunkt m. m., beskrivas. Slutligen bör husbesökaren anteckna dagen för inflyttning i den lägenhet, som hushållet vid undersökningstillfället bebor.

Hushållslistorna måste kompletteras med inkomst- och förmögenhets-

uppgifter hämtade ur skattedeklarationer och taxeringslängder. Riksdagens medgivande om skattedeklarationernas användande för detta ändamål torde behöva utverkas. För att få ett grepp om de icke deklarationspliktigas ekonomiska förhållanden kunde möjligen bland annat fattigvårdsstyrelser, pensionsnämnders och arbetslöshetskommittéers material utnyttjas, ehuru endast för en del av de undersökta personerna.

Då de stora städerna äro av speciellt intresse för undersökningens ändamål, torde det vara nödvändigt, att undersökningen för Stockholm, Göteborg och Malmö blir fullständig. Vad landet i övrigt angår, torde man för undersökning uttaga vissa kommuner såsom företrädare för samtliga kommuner av sådan omfattning, att det sammanlagda invånarantalet i de för undersökning avsedda kommunerna kommer att uppgå till omkring en femtedel av landets befolkning, nyssnämnda storstäders befolkning ej medräknad. Undersökningskommunerna böra väljas så, att olika kommunslag bliva representerade i förhållande till sin vanlighet. Hänsyn bör därvid tagas till städernas olika grad av industrialisering och landskommunernas indelning i kommungrupper efter huvudnäringsförhållanden (t. ex. jordbrukskommuner, skogskommuner, industrikommuner, blandade kommuner). Vidare böra undersökningskommunerna uttagas så, att deras storlek återspeglar samtliga kommuners inom kommungruppen storleksfördelning. Och slutligen böra de vara såvitt möjligt jämnt fördelade geografiskt sett över exempelvis de olika länsområdena.

I anslutning till vad sålunda antytts rörande undersökningsprogrammet fortsätter kommissionen:

Enär de större städerna komma att ingå i den partiella undersökningen, kommer att intensivundersökas omkring en fjärdedel av landets befolkning. Storleken av denna andel liksom de mått och steg till god representation, som komma att tagas, torde borga för att de resultat, som man genom den partiella undersökningen kommer att nå, endast obetydligt komma att avvika från de resultat, som man skulle nå med en fullständig undersökning, vilken, enligt vad som förut framhållits, i detta sammanhang av flera skäl knappast låter sig genomföra.

Kommissionen vill understryka, att det här angivna undersökningsprogrammet måste betraktas såsom preliminärt. Det avser blott att ge en uppfattning om undersökningsmetodikens huvudlinjer. De slutgiltiga undersökningsformerna torde under den närmaste tiden behöva av kommissionen grundligt genomdiskuteras i samråd med myndigheter och experter på området.

I *kostnadsfrågan* framhåller kommissionen följande:

Då undersökningsprogrammets detaljer icke äro fixerade, är det ytterst svårt att säga något mera bestämt om kostnaderna för den här avhandlade folkräkningen. Med mycken tvekan, men med ledning av statistiska centralbyråns kostnadskalkyl för 1930 års folkräkning (i skrivelse till Kungl. Maj:t den 19 november 1929) vågar kommissionen anföra siffran 500,000 kronor som sannolik kostnad för den del av undersökningen, som enligt den ovan skisserade planen skall bestå i en summarisk allmän folkräkning, grundad endast på församlingsböcker och motsvarande register.

Det är att märka, att häri är icke eventuell ersättning åt kyrkobokförarna inräknad och ej heller tryckningskostnader för resultatens publicering. År 1930 beräknades prästernas ersättning till 190,000 kronor. Då

det nu skulle gälla något mindre omfattande uppgifter, torde man kunna beräkna denna kostnad till 150,000 kronor. Medräknas detta belopp, skulle sålunda de sammanlagda kostnaderna för den allmänna delen av den här föreslagna folkräkningen komma att uppgå till omkring 650,000 kronor.

För bedömande av kostnaden för den representativa intensivundersökningen hava uppgifter införskaffats rörande kostnaden för 1930 års folkräkning i Norge, vilka kostnadsuppgifter kunna anses ganska vägledande, då den i Norge utprövade organisationen för direkt folkräkning torde vara i sina huvuddrag tillämplig även hos oss. Det bör dock framhållas, att de norska folkräkningskostnaderna helt visst äro nedpressade så lågt som det överhuvud varit möjligt. Nedan anføres en tabell över de norska kostnaderna, erhållen från statistiska centralbyrån i Oslo:

Löner	kronor	305,400
Arvoden åt räknekommittéer, räknare och taxeringsnämnder	»	444,700
Frågeformulär och cirkulär	»	27,300
Maskinell bearbetning (Hollerith)	»	81,900
Frakt och kontorsutgifter	»	39,800
Tryckning av resultaten	»	36,700
Summa kronor		935,800

Dessa kostnader äro, med någon avrundning, faktiska (folkräkningen beräknas avslutad den 1 juli i år) och de fördela sig på de olika årens anslag som följer:

1929/1930	kronor	10,000
1930/1931	»	400,014
1931/1932	»	371,856
1932/1933	»	70,019
1933/1934	»	43,930
1934/1935	»	40,000

Summa kronor 935,819

Utgående från att intensivundersökningen skall, såsom förut nämnts, omfatta en fjärdedel av landets befolkning och med hänsyn tagen därtill, att kostnaderna för husbesökare torde ställa sig högre i Sverige än i Norge, anslår kommissionen den ungefärliga kostnaden för intensivundersökningen till 600 à 700 tusen kronor, exklusive tryckningskostnader.

Resultatet av det ungefärliga överslag, som kommissionen gjort, blir således, att hela folkräkningen 1935 torde komma att draga en kostnad av mellan 1.3 och 1.4 miljoner kronor — tryckningskostnaderna häri inräknade med 50,000 kronor liksom även ersättning åt prästerskapet för församlingsboksutdragens utskrivande, vilken ersättning här medräknats för den händelse dylik ersättning prövas bära utgå. Utvidgas och intensifieras folkräkningen utöver vad här tänkts, kan kostnaden dock lätt komma att stegas. Å andra sidan kan möjligen någon besparing, särskilt i personalkostnader och kostnader för maskinell bearbetning, ernås genom hela arbetets inordnande under en och samma centrala folkräkningsbyrå. Med hänsyn därtill att de ordinarie folkräkningarna utföras av statistiska centralbyrån, torde det naturligaste vara, att det uppdrages åt detta ämbetsverk att i samråd med kommissionen omhänderhava 1935 års folkräkning.

Beträffande *nödiga anslag för budgetåret 1935/1936* antager kommissionen, att ett reservationsanslag av 500,000 kronor skulle vara behöfvligt. Något mer än hälften härav borde åtgå till arvoden åt särskilt anställda räknare (husbesökare). Kommissionen har kommit till denna siffra huvudsakligen med ledning av uppgifterna om de norska utgifterna. De beräknade utgifterna ha av kommissionen specificerats på sätt framgår av efterföljande tablå.

Ungefärliga kostnader för särskild folkräkning att bestridas under budgetåret 1935/1936.

Förarbeten (före årsskiftet 1935/1936):

4 tjänstemän (årslön i medeltal 8,000 kronor)	kronor	16,000
10 skrivbiträden (årslön i medeltal 3,000 kronor)	»	15,000
Bearbetningen (efter årsskiftet 1935/1936):		
8 tjänstemän (årslön i medeltal 8,000 kronor)	»	32,000
50 skriv- och räknebiträden (årslön i medeltal 3,000 kronor)	»	75,000
Husbesökare (arvode i medeltal = 20 öre per undersökt person)	»	300,000
Blanketter, tryck o. dyl.	»	20,000
Lokalhyra	»	12,000
Diverse och oförutsedda utgifter	»	30,000
		Summa kronor 500,000

Slutligen anför kommissionen följande:

Under förutsättning att relativt betydande förarbeten för materialets framställande kunna av kyrkobokförarna utföras under loppet av hösten 1935 och att forcering sker av bearbetningen, är det att förvänta, att huvudresultaten av denna folkräkning kunna föreligga färdiga vid en jämförelsevis näraliggande tidpunkt.

Med det arbetssätt i etapper, som blivit kommissionen i statsrådsprotokollet anbefallt, har kommissionen för avsikt att omedelbart inrikta sig på utarbetandet av sådana praktiska förslag av mera begränsad räckvidd, som låta sig behandla med ledning av redan tillgängligt material. Givet är, att den här ifrågasatta extra folkräkningens resultat icke kunna få någon betydelse varken under första stadiet av utredningsarbetet eller måhända under kommissionens arbete under det nästföljande året. De demografiska och familjesociologiska uppgifter, den extra folkräkningen avser att lämna, komma emellertid enligt kommissionens mening att bliva av den största betydelse för befolkningsfrågans belysning och behandling i fortsättningen, och det synes kommissionen icke försvarligt att genom avstående från en sådan folkräkning låta ett stort antal för befolkningskrisens objektiva bedömande synnerligen viktiga upplysningar anstå ända intill den tid, då en år 1940 verkställd, eventuellt på det sätt kommissionen här föreslår utbyggd folkräkning, kan bliva genomförd och de därvid vunna resultaten kunna hinna bearbetas och offentliggöras. Den nuvarande befolkningskrisens utomordentliga allvar

kräver djupgående överväganden, och en samlad överblick av vårt lands befolkningsfråga såsom grundval för framtida utredningsarbeten och fortsatta åtgärder är under alla förhållanden påkallad.

Till följd av remiss har *statistiska centralbyrån* den 29 maj 1935 avgivit utlåtande i ämnet samt därvid anfört följande:

Av de skäl kommissionen anför i sin hemställan framgår, att den ifrågasatta folkräkningen av kommissionen tillmätes den allra största betydelse för dess arbete med planläggandet av åtgärder för lösande av befolkningskrisen. Vid sådant förhållande finner sig centralbyrån böra i princip tillstyrka, att en sådan folkräkning kommer till stånd och att den anordnas i huvudsak i enlighet med de riktlinjer, som finnas angivna i kommissionens skrivelse. Ämbetsverket anser sig dock icke böra fördölja, att enligt dess förmenande den undersökningsmetod, som förutsättes skola komma till användning vid den föreslagna partiella folkräkningen, eller uppgifternas införskaffande genom särskilda husbesökare, i viss mån innebär ett experiment, beträffande vilket utsikterna till ett gynnsamt resultat i form av fullständiga och tillförlitliga uppgifter måhända icke äro fullt desamma i Sverige som i utlandet. Av grundläggande betydelse är härvidlag, att allmänheten vid straffpåföljd ålägges meddela de erforderliga upplysningarna.

I fråga om undersökningsprogrammets detaljer anser sig centralbyrån på sakens nuvarande stadium icke behöva ingå på närmare prövning utan förutsätter liksom kommissionen, att dessa sedermera tagas upp till förnyat övervägande.

Såsom kommissionen framhåller, erbjuder en beräkning av kostnaderna för folkräkningens verkställande stora vanskligheter, helst som metoden för den representativa undersökningen ännu ej är fastställd, varför man torde få utgå ifrån att den av kommissionen angivna kostnadsramen är i hög grad ungefärlig. Till vad kommissionen anför i fråga om de särskilda anslagsposter, som beräknas bliva erforderliga, tillåter sig centralbyrån foga följande.

Skäl synas tala för att, såsom skedde vid 1930 års folkräkning, prästerskapet tillerkännes ersättning för sitt arbete med församlingsboksutdragens utskrivande. Med hänsyn till att uppgifterna denna gång äro av mindre omfattning, finner centralbyrån i likhet med kommissionen ersättningen böra utgå med något lägre belopp än 1930 eller med 2 kronor 50 öre per påbörjat 100-tal personer i församlingsboken emot 3 kronor sagda år. Det härför erforderliga beloppet, 150,000 kronor, torde böra anvisas redan för budgetåret 1935/1936 och få förslagsanslags natur.

Då den föreslagna folkräkningen med hänsyn till bestämmelserna i kungörelsen den 4 november 1859 är att anse såsom en centralbyråns ordinarie arbetsuppgift, torde i överensstämmelse med från och med budgetåret 1935/1936 gällande grunder för uppställning av riksstatens utgiftsida kostnaderna för blankettryck och andra expenser böra bestridas från centralbyråns anslag till omkostnader samt eventuella utgifter för lokalhyra från statens allmänna fastighetsfond. Därigenom skulle anslagsbehovet för nämnda budgetår minskas med omkring 60,000 kronor.

Beträffande lönerna till de befattningshavare av olika grader, som komma att anställas, förutsätter centralbyrån, att dessa icke sättas högre än för personalen vid 1930 års allmänna folkräkning. Till jämförelse må nämnas, att vid sistnämnda räkning hittills varit förutom ledaren med avlöning såsom ordinarie förste aktuarie jämte vikariatsersättning såsom

tillförordnad byråchef anställda högst 2 högre befattningshavare (extra aktuarier), d. v. s. sådana som enligt avlöningsreglementets bestämmelser icke må anställas utan Kungl. Maj:ts medgivande, samt att medelönen för den övriga personalen (amanuenser, kansliskrivare och biträden av olika grader) understiger 2,500 kronor per år. Det ligger vidare i sakens natur, att personal kommer att anställas endast successivt, i den mån den kan fullt sysselsättas. I dessa hänseenden vill det synas, som om kommissionens beräkning är väl högt tilltagen och avlöningsposterna av denna anledning kunna minskas med i runt tal 40.000 kronor, varigenom hela reservationsanslaget för budgetåret 1935/1936 kunde begränsas till 400,000 kronor. Häri ingå då även 300,000 kronor till arvoden åt husbesökare, beträffande vilken post möjligen någon tvekan kan råda om lämpligheten av dess sammanförande med vanliga lönekostnader till ett enda anslag. I betraktande av att husbesökarnas åligganden ännu icke föreligga fullt utformade, torde det emellertid vara lämpligt, att den för dem avsedda anslagsposten anvisas förslagsvis.

Slutligen tillåter sig centralbyrån erinra om, att enligt taxeringsförordningen självdeklarationerna kunna göras tillgängliga för statistisk bearbetning utan att riksdagens medgivande behöver inhämtas.

Inom statistiska centralbyrån har byråchefen *Edin* avgivit särskilt yttrande, däri närmare berörts metoderna för den ifrågasatta intensivundersökningen.

Departements-
chefen.

Med hänsyn till de skäl, som kommissionen i sin framställning utvecklat, finner jag i likhet med statistiska centralbyrån önskvärt, att den av kommissionen såsom grundval för det framtida utredningsarbetet föreslagna särskilda folkräkningen kommer till stånd. En dylik folkräkning skulle visserligen, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, medföra betydande kostnader för statsverket. Då det för befolkningsfrågans fortsatta behandling måste vara av stor vikt att äga tillgång till aktuella uppgifter rörande de demografiska, sociala och ekonomiska förhållanden, som äro av särskild betydelse för frågans bedömande, anser jag emellertid, att kostnaderna icke böra få lägga hinder i vägen för undersökningens verkställande.

Enligt kommissionens förslag skulle undersökningen anordnas *dels* såsom en partiell folkräkning efter direkt metod, begränsad till omkring en fjärdedel av landets befolkning och särskilt inriktad på familjer eller familjeliknande hushållsförband, på barnen och deras miljö ävensom på föräldrarna samt dessas sociala och ekonomiska villkor, *dels ock* såsom en allmän, till de viktigaste demografiska huvuddata begränsad folkräkning, anordnad efter hävdvunnen indirekt metod. Mot vad kommissionen sålunda föreslagit har jag ingen erinran. Ej heller har jag, såvitt i frågans nuvarande läge kan bedömas, något att invända mot vad kommissionen anfört angående arbetets organisation och bedrivande. Såsom förutsatts såväl av kommissionen som av statistiska centralbyrån, torde emellertid slutlig ståndpunkt till frågan om sättet för folkräkningens anordnande böra tagas först efter närmare utredning. Sedan dylik ut-

redning slutförts, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att fastställa plan för undersökningens bedrivande. I likhet med kommissionen utgår jag från, att folkräkningen skall omhänderhavas av statistiska centralbyrån i samråd med kommissionen, därvid centralbyrån får beredas den personalförstärkning, som för arbetenas utförande blir erforderlig.

Beträffande kostnaderna för undersökningen finner jag på ärendets nuvarande stadium icke anledning till erinran mot de approximativa beräkningar, som framlagts av kommissionen. De modifikationer i dessa beräkningar, vilka av statistiska centralbyrån angivits med avseende å anslagsbehovet för nästkommande budgetår, synas mig emellertid kunna godtagas.

Vad angår kostnaderna för blanketryck och andra expenser för folkräkningen, biträder jag statistiska centralbyråns förslag om att dessa kostnader skola bestridas från centralbyråns omkostnadsanslag. Expenskostnadernas överförande till omkostnadsanslaget skulle visserligen föranleda, att detta anslag för nästkommande budgetår finge ej obetydligt överskridas, men denna omständighet synes ej böra utgöra hinder för den föreslagna anordningen, som ur bokföringssynpunkt torde vara den lämpligaste och som, på sätt centralbyrån framhållit, synes kunna motiveras jämväl av att folkräkningen får anses såsom en centralbyråns ordinarie arbetsuppgift.

Såsom centralbyrån föreslagit böra vidare hyreskostnaderna påföras statens allmänna fastighetsfond.

Ett bifall till vad nu föreslagits medför en minskning i det av kommissionen beräknade anslagsbeloppet för nästkommande budgetår med 62,000 kronor.

Till avlöningskostnader för folkräkningen torde, såsom föreslagits av centralbyrån, böra anvisas ett särskilt reservationsanslag. I detta anslag böra inräknas jämväl kostnaderna för arvode åt husbesökare vid den representativa undersökningen enligt direkt metod. I enlighet med vad centralbyrån förordat synes avlöningsanslaget böra bestämmas till 400,000 kronor, innebärande en minskning i förhållande till kommissionens beräkning med 38,000 kronor.

I likhet med statistiska centralbyrån finner jag skäl tala för att, såsom skedde vid 1930 års folkräkning, kyrkobokförarna tillerkännas ersättning för sitt arbete med utdrag ur församlingsböckerna. Med hänsyn till vad centralbyrån anfört torde ersättningen emellertid kunna bestämmas till lägre belopp än det år 1930 medgivna. Fastställandet av ersättningsgrunden synes böra ske först i samband med Kungl. Maj:ts beslut om plan för undersökningens bedrivande. Jag utgår emellertid från att ersättningen bör bestämmas till högst det av statistiska centralbyrån föreslagna beloppet av 2 kronor 50 öre för varje påbörjat hundratal personer i församlingsböckerna. För ifrågavarande ändamål bör uppföras ett särskilt anslag av förslagsanslags natur, beräknat till ett belopp av 150,000 kronor.

Närmare bestämmelser rörande dispositionen av de föreslagna anslagen böra meddelas av Kungl. Maj:t. Likaledes torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga föreskrifter rörande övriga med folkräkningen sammanhängande frågor. Såsom statistiska centralbyrån framhållit, äger Kungl. Maj:t befogenhet att utan riksdagens medverkan förordna om skattedeklarationernas användande för statistisk bearbetning.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att under sjunde huvudtiteln för budgetåret 1935/1936 anvisa

dels till Statistiska centralbyrån: Avlöningar till personal vid särskild folkräkning ett reservationsanslag av 400,000 kronor,

dels ock till Statistiska centralbyrån: Ersättning till kyrkobokförare vid särskild folkräkning ett förslagsanslag av 150,000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Erland Ljungberg.